

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Dr K. Fernhout, Baarn; Drs D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herk, Ermelo; A. Janse, Biggelerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Tzum; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wansword; Dr J. Snelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Drukkers-Uitgevers:
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

HOOFDARTIKEL: Het recht van den oorlog. I. — Kerkelijk Leven: Over de „Algemeene Genade“. XVI. „De Beraam“ inzake doop en „pluriformiteit der kerk“. II. „De Beraam“ praeciseert. Oproep van theologische Candidaten. — Even Parkeereren: Van Huisgemeente tot Wereldkerk. — Lit. en Kunst: Een Crisisroman. — Acta van de Classis Nederland 1592—1620. III. — Geestelijke Adviezen: „Zelfbeproefing“. II. — Vakwetenschap en Praktijk: Het Wonder der Genezing? — Opvoeding en Onderwijs: Godsdienstonderwijs in openb. scholen krachtens art. 26 der L.O.-wet 1920. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerkenieuws.

HOOFDARTIKEL

Het recht van den oorlog.

I.

In zijn verslag van de verrichtingen der Dr A. Kuyperstichting gedurende 1934 merkt Dr Noteboom op, dat de voor eenige jaren bijna overalpene belangstelling voor het oorlogs- en vredesvraagstuk is ingeschrumpeld tot een vrij middelmatige interesse.¹⁾ Sindsdien zal, over het geheel genomen, in onzen kring, op welken zijn opmerking betrekking had, deze belangstelling wel niet weer geklommen zijn.

Dit geldt, alweer in het algemeen genomen, niet alleen van onzen kring. Zeker kan gezegd, dat ten laatste tijd men minder vat heeft op het bewustzijn der massa, wanneer men het stelt voor het probleem, dat men ziet liggen in verbandingen der Christendom en oorlog, kerk en vrede, beschaving en vernietigingsoorlog, dan voor enkele jaren.

De daling der interesse in onzen kring is grotendeels wel te verklaren uit de verschuiving der vraagstellingen over de geheele linie.

Bepreken we ons tot Nederland, dan valt het op, dat in den tijd vóór en om 1930 het probleem, zoals het werd gesteld door de principiële ontwerpen, intense aandacht heeft gevraagd en beregen. In die jaren verscheen het boek van Dr G. J. Heering. De zondeval van het Christendom. Het vond in de pers van alle partijen en richtingen bespreking. Toentertijd is opgericht de gereformeerde vereniging voor daadwerkelijke vredesactie. In dien tijd valt de opkomst der Chr. Dem. Unie.²⁾ Ook steeg in die jaren de verkiezing voor den volkenbond nog geregeld, in alle kringen van ons volk.

Aan het vraagstuk zat een uitgesproken politieke kant. Meer dan één partij gaf in zijn programma plaats aan de leus der eenzijdige ontwapening. Alle partijen werden door het debat met niet-geestverwanten gedwongen positie te kiezen.

Uiteraard heeft toen ook onze groep zich opmaakt tot een grondig onderzoek van wat in den roep om vrede, in het groeiend protest tegen den oorlog, in probleemstellingen als bovengenoemd, verworpen of aanvaardbaar was. In doorsnee bleef men daarbij den eisch tot krachtige medewerking aan internationale ontwapening vast, waarbij sommigen wel eens de vrees uitspraken, dat men daarin te ver kon gaan tegenover het recht tot de tanden wapenende Sovjet-Rusland voortgelijke vrees spreekt den laatste tijd, een hartig woordje mee ten aanzien van de Duitse herbewapening, bij al wat zich tot een anti-fascistisch front verbonden heeft. Men toonde zich tot vryalen steun aan den volkenbond bereid. Maar de voorstellingen der eenzijdige ontwapenaars wees men radicaal af. Wat trouwens reeds vroeger algemeen aanvaard werd, vond zijn uitdrukking in het nieuwe art. 18 van het A.-R. beginselprogramma: „Voor de betrekkingen met andere naties leert de partij, dat ook deze beheerscht worden door

de ordinantiën, die God over de volken gesteld heeft, dat mitsdien, met ongerepte handhaving der eigen nationale zelfstandigheid, krachtig is mede te werken aan de ontwikkeling van het recht der statengemeenschap en daardoor aan de vreedzame oplossing van geschillen tusschen de volken, zoomede aan wering, desnoods met de sterke hand, van alle onrechtmatig geweld en aan den opbouw van een samenleving en samenwerking der naties, die aan recht en gerechtigheid beantwoordt en de geestelijke en stoffelijke belangen der volken bevordert“.

De noodzaak, om aan het vraagstuk energieke aandacht te schenken in den partij-politiek kring, opdat men in het bestrijden van veldwinende verkeerde meeningen sterk zou staan, wordt met den dag geringer. Al stemden de sociaal-democraten onlangs nog tegen de defensiebegroting, in beginsel lieten zij de leus van eenzijdige ontwapening varen. De vrijzinnig democraten wijzigden hun program in gelijken geest. Op het politieke erf kenteren de geesten dus zoodanig, dat men daar, om verklaarbare oorzaken, zijn aandacht schenkt aan andere, voor het partijleven actueeler kwesties.

Toen er echter nog geen politiek leven in den modernen zin des woords bestond was het oorlogsvraagstuk er reeds een van de ethiek. Ook vanuit dien gezichtshoek heeft men er de laatste jaren ernstige belangstelling voor gekoesterd; de wereldoorlog heeft de belangstelling in dit opzicht op het allerfist geprikkeld. Door deze reuzenworsteling is ons godsdienstig en zedelijk bewustzijn geschokt en in verwarring gebracht. Waarschijnlijk is er nooit een oorlog geweest, die zoozeer als deze de vraag heeft doen opkomen naar zijn recht, noodzakelijkheid en nuttigheid.³⁾ Echter is niet alleen het recht van dien oorlog in het geding gekomen, maar het geoorloofde van elken oorlog is door dien strijd weder met nadruk aan de orde gesteld.⁴⁾

In onzen kring ging men, gelijk elders, breedvoerig op de ethische zijde der kwestie in. Menige preek over Zondag 40 van den Heidelbergschen Catechismus poogde voorlichting te geven. Op de vergadering der Geref. Predikantenvereniging in 1926 sprak J. J. C. van Dijk over den militair dienst in het licht der Gereformeerde belijdenis. Tesamen met opstellen van Dr H. Bavinck en A. W. F. Idenburg werd dit referaat, eerder reeds afgedrukt in het Geref. Theol. Tijdschrift, in 1931 uitgegeven door Mr J. W. Noteboom, omdat herdruk der vier opstellen wenschelijk bleek, in verband met de telkens terugkerende vraag naar leetuur.⁵⁾

En nu mag het waar zijn, dat het voor de partij-politiek geoorloofd is, het onderwerp, als allengs in haar kader minder actueel-belangrijk wordend, grotendeels te laten varen, als kwestie der ethiek houdt het recht op belangstelling. De noodzaak om er vanuit dezen gezichtshoek aandacht aan te schenken wordt met den dag grooter.

In het afgelopen jaar zijn er in Europa twee miljoen mannen meer onder de wapenen gekomen.⁶⁾ Dat men in de politiek, onder den druk van zoo verbijsterende feiten, gemakkelijker dan voor eenige jaren, klaar komt met een enkele partij, die het voor eenzijdige ontwapening nog opneemt, ontslaat ons niet van de roeping tot zorgvuldige toetsing dezer verschijnselen. Het zij der politiek gegund, tijd en krachten vrij te krijgen voor andere dingen dan de bemoeienis met de pacifisten-romslopp, toch ligt er iets beangstigends in, dat men over de geheele linie zijn fiat weer geeft voor de bewapeningsgedachte. Immers, daar ligt slechts zeer ten deele achter de erkenning van de roeping der overheid, om te waken

voor het recht des Heeren in het nationale leven. Het gaat om de motieven. En die schijnen veeleer te zijn fascistenvrees en -haat, angst om in een Europeesch of Aziatisch conflict te geraken, in het algemeen een zich schikken in het onvermijdelijke.

Op politiek terrein nu kan men zich niet al te zeer verdiepen in de vraag, welke beweegredenen voorstanders van een bepaalde praktijk tesamen brengen. Men pleegt in het parlementaire stelsel geen stemmen te wegen. De zonderlingste combinaties komen in actie, b.v. ter verwerping van een voorstel, waaraan de portefeuillekwestie vast zit. Dus kan een A.-R. minister van defensie niet vragen naar de laatste principiële motieven der voorstemmers zijner begroting. Doch daarmee is het verschil der motieven, en hun-al-of-niet-geoorloofd-zijn niet van de baan. Dit te ontkennen ware invoeren van het gelijkschakelingsprincipe.

...

De vraag naar de motieven van een daad, een meening, een programpunt, een beweging heeft alle recht van bestaan. Hebben we niet naastig onderzocht de beweegredenen der vredesbeweging? Met menige uitlooper dezer beweging kwamen wij klaar, door haar bron te ontdekken in internationalisme, oppervlakkigheid, kleinmoedigheid, sentimenttaliteit, boeddhistische mentaliteit⁷⁾, défaitisme, politieke reclamemaking⁸⁾, grof materialisme⁹⁾, humanistisch vooruitgangsgeloof. Sommigen hebben het daarin tot een zekere virtuositeit gebracht, zoodat Mr D. P. D. Fabius, met alle respect voor een nuchtere ontleding van veler afkeer van den oorlog, nog vóór 1914 schreef „dat reeds het vreeselijke van den oorlog iets anders dan luchthartigen spot zelfs tegenover vredesdroomen“ eischt.¹⁰⁾ Maar al vraagt Mr A. Anema: „Verwaarloozen wij de arbeidersbeweging, omdat het socialisme de actie harerzijds baseert op den klassenstrijd? Verslappen wij soms in de bestrijding van den drankduivel, omdat men daarvan in methodistische kringen vaak haast een aparten godsdienst maakt, uit vrees van werkeilichheid in de hand te werken?“¹¹⁾ het serieus onderzoek naar de motieven heeft reeds heel wat aan het licht gebracht, dat voorzichtig maakt.

Doch niet anders staat het met de toetsing der beweegredenen dergenen, die het opnemen voor de weerbaarheid van een volk. Ook daarbij valt veel afschuwelijks te ontdekken.

Er gaat een vloedgolf van nationalisme over de wereld. Juist hier is lang niet alles goud wat er blinkt. En hier moeten de geesten worden beproefd.

„Patriotisme is een motief dat, indien het zich niet onderwerpt aan de wet Gods, overgaat in zonde en schande. In de zonde der afgoderij. Gelijc de leer der staatssoevereiniteit, volgens welke de staat in zichzelf gezag heeft, afgodendienst is op het gebied van het staatsrecht, wordt op dat van het volkenrecht het vaderland een afgod, zoo het nationaal belang de hoogste wet wordt voor de diplomatie.“¹²⁾

Het is waarlijk niet strijden tegen een gecaricaturiseerd vijand, wanneer men de dingen zoo stelt. Een bekend theoloog van Luthersche confessie stelde het in Duitschland, nog vóór de totstandkoming van het Duitse Reich zoo: De volken zijn gedwongen tot voortdurenden strijd. Daarbij is groote ruimte voor vreedzame afgrenzing, voor verstandig vergelijk. Maar deze ruimte heeft haar grenzen. Er ontstaan historische vragen, waarbij niet een vergelijk, maar een beslissing de eenige mogelijkheid is. Doch deze beslissing kan lang niet in alle gevallen gezocht worden voor het forum eener internationale rechtspraak. Immers het recht van een volk op staatkundige zelfstan-